

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAANNE.

Üksiknumber 10 mk.

Ilmub kaks korda
kuus ühes kuu-
lisaga.

№ 17.

Reedel, 15. septembril 1922.

IV aastakäik.

S i s u: M. T.: Noorsoo sõjawäeline ettevalmistus. — Sergei Leets: Wälja raske kahurwäe ühistöötamisest ratsawäega. — G. Leets: Maastiku nurga leidmine Inglise kahuritele. — A. Leht: Ülewaade Nõukogude Wene-maa spionaashi korraldamisest Eestis. — J. Al-t: Leheküljed wabadussõjast.

Noorsoo sõjawäeline ettevalmistus.

(Lõpp).

Mõtte teostamisel on aga küll weelune kari teel ees meie õpilaskonna sotsiaalsete elutingimiste näol. Meie koolid linnas ja maal erinevad seni oma sotsiaalsete tingimiste poolest, ja meie õpilaskond jaguneb kahte erinevasse laagrisse. Kuna linnas kooliskäiw noorsugu kooli- ja kaswuaastatel on olnud waba alalisest tööst, on laps maal selle wastu juba kaunis warakult kasutatav ja tingimata tarwilik majapidamises. Linnas lastele on suwine laagrielu ja rännakud aina soovitatavad, kui wärskes õhus wiibimise ja waba aja kasutamise wõimalused. Maal peaks siiski ka leiduma kõige pääle vaatamata lühemaid ajajärke igal suwel õpilaste enesele pühendamiseks. Kõige rohkem wõimalik oleks see kohe kooliaja lõpul kuni heinaaja alguseni. Seda aega kasutawad keskkoolid praegu ekskursionideks. Kellel aga see wõimata, need wõiksid sama aega ligema ümbrusega tutvunemiseks tarwitada. Maakoolid wõiksid huwimatkusid ette wõtta omas ja naaberkihelkondades ja maakonnalinna, määrates kaugust õpilaste kaswule wastawalt. Õpetajatelt nõuawad suwised rännakud ja laager küll wäikest eneseohwerdamist, kuid asja tulu ja huwi peaksid waewa küllaga tasuma.

Huwimatkude, rännakute ja laagri aeg peaks ruumi leidma ametlikus õpikawas. Kui tarwis, siis sellewõrra õpiaega pikendada. Ei peaks ka piirduma nendega ainult suwel, waid korral-

dama neid igal aastaajal, mis soowitaw teaduslikus, füüsilises ja sõjalises mõttes.

Seni waatlesin noorsoo sõjalise kaswatuse korraldamist kooliajal, mis teostus käsikäes teiste õpiainetega õpetajate juhatusel. Sääli ei sünnita tema iseäralist raskust, waid on isegi soowitaw, kui füüsilise kaswatuse element ja õpetöö tege-likule elule lähendamise wahend.

Raskem on küsimuse lahendamine pääle-kooliealiste laste suhtes. Iseäraline tähtsus ja raskus on temal Eestis praegusel ajal, kus sunduslik kooliaeg piirdub 4 aastaga, wabastades seega suuremat hulka lastest 13—14 aastast kooli hoole alt. Sõjawäkke kutsumiseni jääb weel 6—7 aastat. Päälegi kuulub kooliaeg noorus-aastatesse, millal sõjawäelise ja füüsilise kaswa-tuse alal wähe suudetakse korda saata.

Seda arwesse wõttes, tuleb meil iseäralist tähelepanu pöördada pääle-kooliaegse noorsoo sõjawäelise kaswatuse pääle. Asja juhtimine ja korraldamine kuulub sõjawäeasutuste tegewuspiirkonda. Korraldamises peaksid kaasa aitama kõik hariduslikud ja seltskondlikud asutused ja organisatsioonid, kes huwitetud rahwa haridusest ja terwishoiust. Kõigepäält on selles õpetajate kõlbline kohustus, mis tingimata peaks üldkohus-tuseks kujunema senikauaks, kui meil pole ametis haridusinstrktorid, kes hoolitseksid noorsoo hariduse eest wäljaspool kooli. Igal juhtumisel

on kohustatud kaasa aitama haridusseltsid. Ka karskusseltsid leiaksid siin võimaluse ja tee karskusaate maksmapanemiseks, sest kui inimene on waimliselt ja füüsiliselt terwena kaswand ja enesele leidnud tegewusalad ja huwiallikad, mis täidawad tema elu ja walmistawad talle rõõmu, siis kaob ka tarwe kunstliku uimastuse — alkoholi — järele.

Sõjawäeline kaswatus selles eas wõiks teostuda spordiseltside ja skoutide organisatsioonide kaudu. Nende wõrguga peaks terwe riik ületõmmatama, mis peaks olema nõnda tihe, et igal isikul võimalus oleks ilma suurema waewata ühes sarnases seltsis kaastegew olla. Senise juhuslikkuse asemel peaks selte kindla kawa ja plaani järele asutetama. Aineliselt tuleksid nad kindlustada riigi- ja omawalitsusasutuste poolt. Tegewuse juhtimine tuleks üld- ja sõjawäelise kaswatus mõttes korraldada ühise kawa järele, mis keskasutuses wälja töötatud Tegelisteks korraldajateks ja õpetajateks oleksid sõjawäe instruktorid.

Missugune korraldus meie noorsoo sõjawäeliseks kaswatamiseks kõige kohasem oleks, on raske öelda, sest meie olud on praegu veel liiga segased ja saamise udus. Isegi wäljamaalt on raske wastawat eeskju leida. Suur samm oleks aga siiski astunud, kui meil korda läheb sporti külasse wiia. Sport oma wõistluseloomuga on küllalt niiwõrd meelitaw noortele eluküllastele meestele, et temast waewalt keegi suudab eemale jääda. Siis leiaks ka praegu joomises, prassimises ja kakelustes awalduw sõjakus ja kangelaselikkuse awalduse võimaluste otsimine õige tee.

Harjutasaladeks oleksid samad spordikujud, mis kooliski, iseenesest mõista laialisemas ulatuses. Erilist tähelepanu tuleks pühendada laskeasjandusele, mis meie mehi alati on üpris huwitanud. Enne ilmasõda, kui oli laskeriistade pidamine hõlpsam, wõis alati kirglisi küttisid ja märgilaskjaid külades märgata. Tuleks asutada

rohkem jahi- ja küttiseltse. Ka laskmine sõjapüssist peaks võimaldetama, mida peaksid sõjawäe asutused korraldama. Sel alal enese harjutamine peaks võimaldetud olema igale kodanikule ka pääle kroonuteenistust. Niisama rõhutasin ratsa- ja jalgrattasõitu, mis jällegi igahühte meelitaks. Ühtlasi õpetetaks ka hobuse ja ratsasõidu tarwis wälja.

Spordiharjutuste juures oleksid selles eas ka puhtriwilised wõtted võimalikud. Rohkem nüret sünnitaksid taktilised harjutused, mida alati wabahtlistes organisatsioonides läbi wiia ei saa.

Asja tähtsust arwesse wõttes olen kindel, et meil wäljamaa eeskujul ka noorsoo sõjawäeline ettewalmistus seadusandlisel teel kindlale alusele seatakse.

Peatada wõiks veel skoutide liikumise kui noorsoo sõjawäelise kaswatus faktori juures. Sel alal on meil suuremates linnades juba tekkinud organisatsioonid, kellel paariaastased kogemused seljataga. On peetud ülemaalisi kongresse. Soowida jääb, et liikumine noorsoo terwes riigis enda ümber koondaks.

Spordi- ja sõjawäelisi harjutusi peaksid kroonima spordipidud ja -wõistlused, mis kujutaksid enesest rahwa terwise ja füüsiliste wõimete näitust, mille tähtsus rahwa kultuuri suhtes wõrduks põllutöö-, kaubandus- ja tööstusnäitustele. Osawõtjaid ja päältwaatajaid ergutaksid ning waimustaksid nad oma pidulikkusega ja wõistlustega. Nad tuleksid sellepärast võimalikult pidulikult korraldada — muusika, laulude, deklamatsioonide, riigimeeste kõnedega, tseremoniide ja paraadidega. Iga aastaaja spordile peaksid järgnema hoo- ja lõpul wastawad wõistlused pidustustega. Nad wõiksid ja peaksid olema kihelkonna, maakonna ja üleriiklised. Laiemaulatuslised spordipäewad peaks korraldetama wähe-malt kord aastas sügisepoole suwet ilusal ajal. Sarnased pidustused peaksid kujunema traditsioonilisteks rahwa elus.

M. T.

Wälja raske kahurwäe ühistöötamisest ratsawäega.

Paljud raske kahur- ja ratsawäe koostöötamise juhused näitawad, et sarnane wäeliikide ühendus teatawal otstarbel kõik kodanlised õigused omab. Kuid kõige ennem — kas on üldse mõtet raske kahuri lisamisega ratsasalga liikuwust wähendada? Et õigele otsusele jõuda, on

tarwilik selgeks teha, missugused märgid wõiwad ilmuda raskele kahurile ratsalahingus. Tähtsamateks märkideks siin on waenlase ratsawägi, tema kuulipildujad ja batareid; siis kohalikud esemed, milliseid wastane wastupanu punktideks wõib tarwitada, ja „kitsamad kohad“ maastikul,

kus waenlane defileerib. Ühes sellega peab kahurvägi juba kauge tulega kindlustama „maala omamise“. Lõpuks, järgides Durand'i printsiipi (Durand. Une doctrine sur le combat de la cavalerie), võimalikult warem, esimesena, siduda waenlast, wõttes temalt manööwerdamise wabaduse, et walida omale paremad seisukohad otsustawate löökide andmiseks — kahurvägi peab wastase ko'onnliikumise kinni pidama, sundima liig wara hargnema ja meie poolt dikteeritud lahingkorda asuma. F. Bernhardi kirjutab muu seas: „Kahurite kasutamine on eriti tähtis siis, kui wastane ümberriiwistusi ette wõtab, sest siis on võimalik nuhelda teda ka kõige wäiksema etteaatamatuse eest“, „tema kahurwäge tabada väljasõidul seisukohtadele“ ja „sundida awalidama omi jõude“.

Pea kõik lahingülesanded nõuawad tuld suurtelt distantsidelt; mida suurem kahurtule ulatus, seda suurem ka laskeala. Wõitluses kohalikkude esemete eest omab suure tähtsuse üksiku mürsu kaal.

Need oleks siis raske kahurwäe ja ratsawäe ühistöötamise pääjooned. Eraldi töötawates salkades kitsendab kaasasolew raske kahur oma aeglase liikumiswõime tõttu salga tegutsemise wäadust. Sellepärast wõib häid tagajärgi raske kahurwäe kasutamisel loota ainult siis, kui ratsawägi tegutseb armee frondil, segaduses põgenewa waenlase tagaajamisel, kui on tegemist nõrga, oskamatu ja saamatu wastasega — ühe sõnaga, kõigil neil juhustel, mil olukord lubab tööd, mis ratsabatariidele üle jõu käib, ja mil rasked süsteemid ratsanikkude tööle piduriks ei ole. Siis ratsasalgaaga kaasasolewad rasked kahurid wõiwad wastast eksiarwamisele wiia enda suuruse ja kawatsuste suhtes ja waenlase rännakolonnade tulistamisega (mis täiesti võimalik on, sest pääjõu kolonni normaalkaugus rännakkaitsest loetakse 4—5 w. — kaugus, milleni kerge suurtüki shrapnellid ei ulata, kuid raske, näit. 42 liin. suurtüki ulatawus on 10—12 wersta) temas segadust sünnitada.

Rasketest kahuritest tuleks walida — wälja 6 toll. haubits ja 42 liin. suurtükk. Nimetatud süsteemest oleks wiimane otstarbekohasem, sest haubitsi omadused — painduw lendjoon ja suur mürsu kaal ratsalahingus on wähema tähtsusega kui suurtükile omased wägew shrapnellituli, tulekiirus ja suur ulatawus.

Alaline raskete batariide koosseis on ette nähtud töötamiseks jalgwäega. Kuid tegewuses ratsasalgaaga, kus päätähtsus on just tule oota-

mattusel ja kiirusel, ühenduses manööwri liikuwuse ja painduwusega, ja kui kahurwäe jaotus suurtüki kaupa seda lubab — wõib normaalseks raske kahurwäe üksuseks lugeda rühma — kaks suurtükki.

Liikuwuse suurendamiseks peawad batariid woor ja waru jääma terwelt seljataha, oma teise rühma ehk tegewa ratsasalga 1 järgu woori juurde. See ei mõju eraldatud rühma eluwõime pääle halwawalt, sest tema wiibimine ratsasalgas pole kestew. Kaasawõetud padrunite hulk peab igatahes nii suur olema, et operatsiooni kestel rühm wõiks ennast täiesti iseseiswalt toita (ei pea lootma juurdeweo pääle), kuid ta ei pea ka üleliigne olema; keskmiselt oleks see 2—4 kuulikasti 96—192 neljakümnekahe liin. padrunitega. Kahuritel ja kastidelt tuleb maha wõtta hobustemoon, seljakotid ja kõik, millega nad harilikult kuhjatud on, ja asemele mahutada numbrid. Wähese wälja raske kahurwäe enesekaitsewõime tõttu, mida tuleb seletada tema raskuse ja wäikse tulekiirusega, wõib teda kaasa anda ainult nüisugustele salkadele, mis oma arwu poolest wõiwad igal juhtumisel wanlasele wastu panna. Ühtlasi peab raskele rühmale harilikus korras antama kaitse, kelle hooleks jääb rännaku, seisukoha wõtmise ja üldse iga kahurwäe lahingkorra nõrgemate kohtade, tiibade ja seljataguse kaitse. On soowitaw, et kaitse suurem oleks kui ratsabatariididele antaw. Raske batariid (rühm) ülem allub wanemale kahurwäe ülemale, kelle juures tema wiibib salga liikumisel. Wõrdlemisi suur aeg, mis raskele kahurwäele seisukohtade wõtmiseks ära kulub, nõuab, et wiimasele ülesanne warem kätte juhataetaks kui ratsasalga ülematele ühes ratsabatariidiga. Harilikult wõtab wälja raske kahurwägi kinnised, warjatud seisukohad, kuid ratsasalgas töötades, lühikese lahingu kestwuse ja oma tule wõrdlemisi suure ulatawuse tõttu, wõiwad rasked kahurid asuda ka lahtisele seisukohale. Wiimastest wõitlusse astuda ratsabatariididega ei ole soowitaw juba sellepärast, et ratsabatariidid kahurite arw suurem ja nende tuli painduwam ja kiirem on, mille tagajärjel neil ka rohkem võimalusi on wõitjaks jääda. Üldse pole tulewõitlus rasketest kahurite asi, sest nemad lahendawad ratsasalgas spetsiaalülesandeid. Maakuulamine, samuti kui ratsakahurwäes, on õige lühike; seisukoht walitakse soowi järele oma ratsawäe tiibadel, maastikuga kaitstud piirkonnas: seisukoha päävärtus — võimalikult kiiremini sinna asuda. Maakuulamise kestel tehakse batariid eeltöid tuleawamiseks: kahurite seadmine lahingkorda, panoraamide kohalepanemine, katete mahawõtmine j. n. e.

Eelikud jäetakse „ärasõidul“ võimalikult lähedale paremal juurdepääseteel.

Raskete kahurite päämärkideks on kauged, lähedal asuatega saavad toime ratsabatereid. Wõitlusest kohalikkude esemete eest wõtawad rasked kahurid kõige elawamalt osa, tulistades neid lühidalt distantsidelt. Side ratsawäega on pääsjalikult nägemise kaudu. Kõik põhjeneb baterei ülema initsiatiivil. Käske märgi omaduste, mürsu tule ülewiiamise ja karakteri, seisukoha muutmise kohta oodata on asjata. Waatekoht olgu kahuritele lähedal, käskluste edasiandmine kõige lihtsam. Mürskude tarwitamisega oldagu äärmiselt kokkuhoidlik. Kohtadele jäädes, ootawad rasked kahurid koondatud wastase kolonnide ilmumist ehk seisukohtadelt lahkuwaid nende batareisid ja purustawad neid kiirtulega.

Kui ettewõetud pääletung äpardub, ehk kuidas tagasimineku ka ei sünniks, rasketele suurtükidele peab aega andma seisukoha mahajätmiseks ja tagasisõiduks. Seljatagustele seisukohtadele asudes, warjawad nad oma tulega ratsawäe taga-

nemist. Kui aga wiimase käsi halvasti käib, kestab tuleandmine wiimase silmapilguni.

Esimesel võimalusel lahkuwad rasked kahurid salga kosseisust ja asuwad normaaltöole.

Kirjeldatud töö tingimised loowad raskekahurwäelasele niiwõrd omapärase olukorra, et tema peab mitte ainult ratsakahurwäe ja ratsawäe taktikat põhjalikult tundma, waid ka üirikese aja jooksul ise tublisti muutuma, loobudes juba harjumuseks saanud wõtteist. Sellepärast peab ratsasalga juure komandeeritawate raskete kahurite juhatamine antama niisugusele ülemale, kelle iseloomus on kalduwusi sarnaseks tegutsemiseks — kes on noor, otsusewõimeline, ettewõtlik ja julge. Ilmasõjas 1914—1918 a. sakslased kasutasid laialdaselt raskeid kahureid, andes neid kaasa koguni ratsaluursalkadele. Ka Wene sõjawäes on sarnaseid juhtumisi küllalt olnud. Läänud wabadussõjas töötas üks raske haubitsrühm seltis kergeate batareidega I ratsapolguga Wiitina-Marienburg-Kreuzburgi waldamisel.

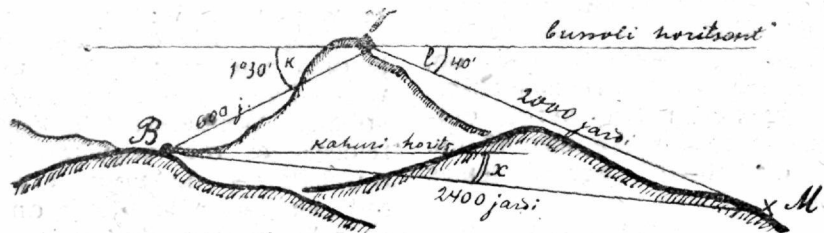
Sergei Leets.

Maastiku nurga leidmine Inglise kahuritele.

Et kahurile märgi tabamiseks õiget tõstenurka anda, on tarwilik pääle sihtnurga (sihtraua ketta seade) arwestamist ka maastiku nurk kindlaks teha ja teda kahuri loe pääle panna. Nagu teada, maastiku nurk peitub kahe joone wahel — kahuri horisondi (loodi seade = 0) ja sihtjoone wahel.

Kui baterei laseb warjatud positsioonilt ja sihtijad märki ei näe, siis tuleb M-nurga suurust otsida rehkendamiseega. Selleks tarwitawad Inglise kahurwäelased kahte lihtsat ja praktilist wiisi¹⁾:

- a) BVM-kolmnurga meetod, ja
- b) kaardi ehk plaani abil.

Kui märk on batareile nähtaw (laskmine otsekohese sihtimisega), M-nurga leidmine on lihtne ja ei tarwita pikemat seletust. Seda möõdetakse:

- a) kahuri küljes olewate sihtwahendite abil, ehk
- b) bussoli abil, ehk
- c) muude käepärast olewate abinõudega vertikaalnurkade möõtmiseks.

1. BVM-kolmnurga meetod (Baterei — Waatluspunkt — Märk).

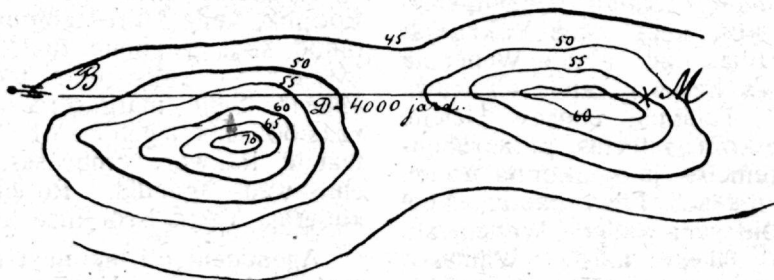
Seda meetodi wõib tarwitada ainult sel juhutamisel, kui baterei on waatluspunktist näha. Et seda aga wõrdlemisi harwa ette tuleb, siis ei leidu juhust allpool kirjeldatud meetodi sagedaks

¹⁾ Lieut. L. N. Rawes. — Gunnery formulae simplified. Third edition, 1917.

tarvitamiseks. Siiski arwan, et igas kahurwäe ohwitseris see meetood oma lihtsuse poolest küllalt huwi äratav.

Waatluspunktiist mõõdetakse bussoli ehk mingisuguse muu mõõduwahendi abil nurgad: Waatluspunkti horitsont — batarei ($\angle k$) ja waatluspunkti horitsont — märk ($\angle l$). Selle järele leiame M-nurga järgmise formeli järele:

Batarei ja märgi asukohad peab wõimalikult täpikäält kaardile ehk plaanile ülestähendatama. On see tehtud — wõime horitsontaalide järele kergesti wälja arwata, kui kõrgel merepinnast asub märk ja kui kõrgel batarei. Et nüüd kätte saada M-nurk, peab märgi ja batarei asukohtade wahearw kõrguse suhtes tollidesse arwama ja jagama sajandik-kauguse pääle märgi ja batarei wahel jardides. Lõpparw ongi M-nurk minutites.

$$X = \frac{\frac{BV}{100} \cdot k + \frac{VM}{100} \cdot (\pm l)}{\frac{BM}{100}}$$

Kui laskemärk asub allpool horitsonti, siis $\angle l$ wõetakse märgiga —, kui horitsondist ülalpool, siis märgiga +.

Näitus 1: Oletame, et $\angle k = 1^{\circ}30' = 1\frac{1}{2}^{\circ}$, $\angle l = -40' = -\frac{2}{3}^{\circ}$, $BV = 600$ jardi, $VM = 2000$ jardi ja $BM = 2400$ jardi.

$$X = \frac{6 \cdot 1\frac{1}{2} + 20 \cdot (-\frac{2}{3})}{24} = \frac{9 + (-14)}{24} = -\frac{5}{24}$$

$$= -\frac{1^{\circ}}{5} = -15'$$

Käesolewal juhtumisel M-nurk oleks siis 15' allpool kahuri horitsonti.

Komando: „Lood alla 0—15!“

2. Kaardi ehk plaani abil.

Kaardi ehk plaani abil on alati wõimalik M-nurka kätte saada, sest hää kaart selge reljeefiga (kõrgustikud horitsontaalides) ei tohi kahurwäe ohwitseril iialgi puududa. Seepärast allpooltoodud M-nurga leidmise wiisiga, mis päälegi õige lihtne, tuleb tegemist teha mitte ainult kõigil ohwitseridel, waid tihtipääle ka kahurwäe alamohwitseridel, waatlejatel ja maakuulajatel.

Näitus 2: Horitsontaalide kõrgus merepinnast on arwatud jalgades (Inglise kaart). Batarei ja märgi kõrguste wahearw $(55 - 45) = 10$ jalga.

$$X = \frac{(55 - 45) \text{ tollides}}{\frac{1}{100} D} = \frac{10 \cdot 12''}{40} = 3'$$

Komando: „Lood üles 0—05!“

Näitus 3: Horitsontaalide kõrgus merepinnast on arwatud meetrites (Saksa kaart). Batarei ja märgi kõrguste wahearw $(55 - 45) = 10$ meetrit.

$$X = \frac{(55 - 45) \text{ tollides}}{\frac{1}{100} D} = \frac{10 \cdot 40''}{40} = 10'$$

Komando: „Lood üles 0—10!“

Näitus 4: Horitsontaalide kõrgus merepinnast on arwatud süldades (Wene kaart). Batarei ja märgi kõrguste wahearw $(55 - 45) = 10$ sülda.

$$X = \frac{(55 - 45) \text{ tollides}}{\frac{1}{100} D} = \frac{10 \cdot 84''}{40} = 21'$$

Komando: „Lood üles 0—20!“

G. Leets.

Ülewaade Nõukogude Wenemaa spionaashi korraldamisest Eestis.

(Järg).

Organisatsiooni harud laotasid end üle kogu Eesti. Osawõtjaid tabati Pärnus, Tallinnas, Rakweres ja maakondades. Keskpunkti, mis Tartus asus, juhatas Wenemaalt tulnud resident-salakuulaja August Krookus, kellel oma kokkusaamispunktid mitmes kohas olid. Pääle Wenemaa oli Krookus ühenduses Eestis pöranda all asuwa Martin Liikemetsaga. Tallinnas elutsew Helene Liiw, kes Wene saatkonnas teenis, pidas ühendust Krookuse, Liikemetsa ja saatkonna wahel. Raha tegutsemiseks makseti Liiwi kaudu wahel saatkonnast, wahel töid seda kullerid Wenemaalt. Kulleriteks tarwiteti jällegi naisi. Wiimased waliti pääasjalikult noortest, kes üle piiri püüdsid tungida kohtadest, mida kaitsesid Looce armee osad. Wene ohwitseridega fiirtides, wiisid nad neid nii kaugele, et ohwitserid neid üle piiri aitasid.

Resident-salakuulaja kokkusaamispunkt oli Tartus Puu tänawal ühe wana naise korteris. See naine pannud igakord punase lille akna pääle märgiks, kui keegi agent wõi kuller Wenemaalt sinna tulnud. Iga päew käinud selle maja eest läbi üks agent, kes punase lille akna pääle ilmumisest kohe residentile teatanud, kes siis kokkusaamisele läinud.

Punase lille akna pääle panemisega saadi ka resident-agent kätte. See sündinud nii: Pääle seda, kui kooskäimispunkt teiste asjaosaliste poolt oli paljastatud, mahuteti sinna sisse kaitsepolitsei ametnikud ning punane lill pandi akna pääle. Mõne aja pärast ilmus korterisse tundmata isik, kes teatawa märgusõna läbi seesolijatega juttu alustas. Siinsamas wõeti ta kinni. Kaasas kandis ta parajasti suuremat summa raha ja ärasaatmiseks walmistatud teateid.

Kõik agendid pidasid ühendust teatawate märgusõnade abil, pääle selle olid enamasti kõigil warjunimed. Resident-agent Krookus esines mitmes kohas mitme warjunime all, nii et raske oli esialgu kaitsepolitseil selgusele jõuda, kas siin mitme isikuga on tegemist wõi ainult ühega.

Osa agente, sääl hulgas ka Mart Reino, pidasid sidet ainult sõjawäelastega. Organisatsioon asutas poe sõjawäe asukoha ligidale, et siis poes-käiwatelt sõduritelt jutujamisel teateid saada. Pood äratas kahtlust politsei silmis, sest et selles

kuigi palju kaupa ei olnud, kuid poepidaja elas jõukalt, päälegi märgati poes alati kahtlasi isikuid.

Rakweres asus Krookuse kodanline naine Rooplik, kelle juures abipunkt oli. Märgusõnaks olnud sääl järgmine dialog: „Karta poolt terweiseid.“ — „Mis tema teeb?“ — „Saatis mind Teile!“ Selle märgusõna abil tunti ära, et siin kaastöölisega tegemist oli. Roopliku juure töid teateid Rakwere ümbruses, samuti ka Tallinnas elutsewad agendid. Rooplik saatis need oma kulleriga Tartu Krookuse kätte.

Agentidele oli liikumise tarwis muretsetud jalgratas ja hobune. Hobune oli maal kellegi taluperemehe juures warjul. Agentidel oli keelatud alati raudteel liikuda, seepärast tarwiteti hobust enamasti lõunapoole sõitmiseks. Tallinna poole sõitwaid agente toodi hobusel mõnda wäiksemasse jaama, kust siis rongile istuti.

Pääle suurema jao organisatsiooni liigete tabamist seati sisse tegelaste korteritesse ja kokkusaamiste punktidesse politsei walwe, mille läbi hulk agente, kellel organisatsiooni paljastamisest teadet ei olnud, lõksu langesid. Nende hulgas oli palju Wenemaalt tulijaid warskete nõudmistega. Isegi Krookuse asemele määratud uus resident-agent Woldemar Teppich langes sedamoodi lõksu. Organisatsiooni paljastamine oli ka kergem selle tõttu, et selle liikmed üksteisega waeenus olid romantilisel elusel, mispärast ka kinniwõtmise puhul üksteist wälja andsid.

Tallinnas asuw Helene Liiwi punkt, nagu pärast selgus, pidas ühendust organisatsiooniga selleks, et neile raha ja pörandaalust kirjandust muretseada. Raha saadi Wene saatkonnast, kuna kirjandust muretsees pörandaalune keskkomitee ja selle Harjumaa organisaator Liikemets.

Pärnus kawatseti alles punkti asutada ja selleks saadeti sinna Helene Tippo, kuid wiimane tabati juba teisel ööl.

Pääle seda, kui sellele organisatsioonile jälgile saadi ja see terwes koosseisus kahjutaks tehti, hakati Wenemaalt uusi tüsedamaid jõude katkestatud töö jätkamiseks saatma. Ka nende tegewus, mis sarnanes esimeste tegewusele, seisis pääasjalikult teadete kogumises riigikaitse abinõude ja rahwa meeoleu üle. Ühes teiste spioo-

nidega ilmus kohe päale Krookuse kinniwõtmist 7. armee staabi wastuluuramise osakonna ülema abi Jea korraldusel Eestisse agent Endel Karm, et Krookuse ülesannet jätkata.

Kindlaid teateid tema asukoha üle Tartus saades, võttis kaitsepolitsei ta Maarja tänawal nr. 1 lõbumajas kinni, kus ta ennast hästi warjul tundis olewat. Nagu kõik põrandaalused tege- lased, oli ka tema wale isikutunnistusega warus- tetud. Terwe rida teateid Eesti sõjawägede suu- ruse, wäeosade dislokatsiooni kohta, samuti sa- lajasi päewakäske, mis Karmi juurest leiti, kõne- lesid selget keelt tema tegewusest. Päale selle oli Karmil mingisugune kawatus ainelist kahju teha, sest ta käest leiti wõlitus laskemoonaladu juurest elektri kaabli mahawõtmiseks ja pääse- tähed sellesse ladusse. Pärast selgus küll, et need dokumendid olid iganenud ja seepärast wäärtuseta, kuid siiski olid nad arusaamata kom- bel Karmi käte sattunud.

Käspert'i ettepanekul ja Mesilase korraldusel sõitnud ka tema salakuulajana Eestisse. Temaga sõitnud kaasa Mesilase usaldusmees Weegel, kes Jea üle Pihkwast salawalwet pidanud.

Päale piirist ületulekut peatetud kuskil üksi- kus kohas ühe wana Wene naisterahwa juures, kellele Weegel muu seas ka kohuseks teinud Karmiga sidet pidama hakata. Tartus lahkunud Weegel ja Karm, ning esimene hakanud iga kahe nädala tagant Pihkwast siia käima, Karm'ile kirju ja raha tuues. Päale seda, kui Weegel enam ei ole ilmunud toonud ülitähendatud Wene naisterahwas raha ja kirju. Waheajal saanud Mesilase asemele Jea osakonna ülemaks. Wiimase poolt määratud Karm'ile uus käskjalg Tomper, kes Karmi juure päriselt elama jäänud.

Päale sõjawäljakohtu otsust Karm'i üle lan- ges lõksu Jakob Weegel. Wiimane tuli parajasti uue salajase ülesandega Wene naalt. Siin kuulda saades, et Karm oli tabatud, kaotas Weegel pea ja langes politsei käte. Weegeli käest saadi

teada, et Wene naisterahwas, kelle juures pea- teti, oli Petseri maakonna Sahowi küla elanik Kriwonogowa. Sõjawäelisi teateid Karm'ile kor- janud 2. ratsapolgu sõduri wend, kes esimese läbi päewakäske ning teateid saanud.

Päale Weegeli tabati weel mõned agendid Tartus ja ka Kriwonogowa.

Siin tarwitas kaitsepolitsei wana meetodi: seadis walwe Karmi korterisse — ja agendid langesid üksteise järele lõksu. Kriwonogowa, kes korteris ootamata ametnikke leidis, tahtis kirja, mis tal kaasas oli, ära häwitada, seda alla neelata püüdes. Kiri oli saadetud Jea poolt ja sisaldas uut ülesannet Karm'ile.

Nagu selle asja juurdlemisel kindlaks tehti, saadeti agente, kes lõunapiirist üle tulid, Kriwo- nogowa poja juure, see juhatas neid kohe oma ema juure. Siin oli edasitoimetamise punkt, „kroonu“ kulul ostetud hobune ja korter põranda all, kuhu tarbekorral wõis peituda.

Selle organisatsiooni tabamisel sai surma anderikkam kaitsepolitsei ametnik Aidnik.

Asi sündis järgmiselt: Teada saades, et Tar- tus elutsewa korstnapühkija Lukini juurde üks agent Wenemaalt tulnud, läinud Aidnik kolme ametniku saatel teda tabama. Lukini korteris wõetud neid rewolwripaukudega wastu, kusjuures Aidnik surmawalt haawatult maha langes. Teiste ametnikkude poolt lasti mõrtsukas koha pääl tulewahetuses maha. Hiljem tehti kindlaks, et mahalastu oli Ferdinand Nurmberg, kes Wene- maalt resident-salakuulajana Tallinna poole teel oli.

Ametnik Aidniku surmaga lõppesid kõik nii- did selle organisatsiooni kaugemalt awalikuks tegemiseks, kuna kindlasti wõis oletada, et see organisatsioon, nagu eelminegi, suurema ulatu- sega oli, mida hiljem awalikuks tulnud faktid tõendasid.

(Järgneb).

A. Leht.

Leheküljed wabadussõjast.

Rasked wõitlused Wõru pärast.

(Järg).

Teiselt poolt oli meie rahwawägi arwuliselt, nagu juba näitasin, mitu korda nõrgem, kuid ta wastupanemise energia ja tahtmine edasi tungida, et kodumaad waenlasest lõpulikult wabastada,

oli palju tugewam ning wõimsam. Talle ei olnud enam kohustawad waenlase pääletungimised, ja ta võttis kindlasti tema hoobid wastu ning löi need mehiselt tagasi. Ühel ehk teisel kohal aju-

tised taganemised likwideeriti tingimata. Meie vägede ajutised taganemised sel frondil on ka arusaadavad, kui meelega tuleb, et talve ja warase kewade tõttu kindlat kindlustatud liini päälle Narwa frondi ei olnud, mispärast frondi edasi-tagasi kõikumised palju kergemad olid.

Nii jõudis waenlane lihawõttepühade ajal, nagu eelpool juba nägime, Wõru alla, kuid oli hiljem meie vägede ägedal surumisel taganema ja 20—30 wersta Wõrust lõunapoole tagasi tõmbuma sunnitud. Saades uusi abiwägesid, asus ta jälle uuele pääletungimisele. Abiks oli ta nimelt Eesti kommunistliku polgu, ratsawäge ja kergeid ning raskeid batareisid toonud. Enne seisid Eesti kommunistlikud polgud Petseri all, nüüd wisati nad Marienburi sihile. Petseri all ei läinud neil korda meie wäerinnast läbi murda; seda lootsid nad arwatawasti sel sihil saawutada. Nagu ülejooksikud jutustasid, olewat Eesti kommunistlikkudesse polkudesse kokku wõetud olnud kõik eestlased, ka wooridest, kui palju kustki saada oli. Esimestes ridades ühes teistega wõidelnud ka endised Tartu, Wõru ja teiste kohtade kommissarid ning kommunistid-ametnikud. Nad tahtnud, maksu mis maksab, Tartu ja Wõrusse jõuda, et jälle walitsuse ohje oma kätte kiskuda. Oma jõu päälle nad enam suuremat ei lootnud, waid pidid eesmärgile jõudma wenelaste abil.

Juuretoodud abiwägede toetusel läks enamlastel uuesti korda mai algul meie wägesid wähe tagasi suruda. Päästaabi teadaande järele seisid meie wäed 2. mail Pärtli — Haanja — Witina — Sanna mõisa liinil, waenlase wihaseid kallale tungimisi tagasi lüües. Waenlane surus meie wäeosad ka Munamäelt ja Haanja mõisast wälja ning liikus Wõru sihis edasi. 3. mail aga wisati waenlane Munamäelt tagasi, ja meie wäed wõtsid kaitseseisukohad Munamäel, Lutika — Plaksi — Purka — Galdi — Pressi liinil.

5. mail wara hommikul hakkas waenlane Plaksi — Purka — Galdi — Pressi liinil läheda maa päält kergest ja raskest batareist marutulega pommitama. Warsti liikus ka waenlase jalgwägi tihedates ja mitmekordsetes ahelikkudes üksteise järele nende külade pääle. Wihane oli pääletungimine Purka küla ümbruses. Lahing kestis 24 tundi wahetpidamata; ühed ahelikud wajusid kokku, teised tulid jälle. Waatamata suurte kahjude pääle, ei jätnud waenlane katset meie liinist läbi murda. Ka paremalpool Haanja mõisat ja Munamäge ei olnud wõitlused kergemad.

Siis katsus waenlane weel mitu ööd õnne Pärtli — Mokrena — Ausino liinil, kasutades pimedust ja orglikku maakohta. 2. mai õhtul surus ta meie wäed Põrsa külast wälja, kuhu ise sisse asus, sunniti aga wihase wõitlusega külast põgenema. Wõitlus algas sel õhtul ägeda suur-tükitulega. Meie kahurwägi ei jäänud ka wõlgu. Paugud kostsid ilma wahedeta ja muutusid wahel trummilöökideks, kuna tulewälgatused taewast walgustasid.

Wähe waiksem oli sel ajal Annenski raioonis, kuid siingi tõusid lahingud suure põnewu-seni, nagu 5. mail wastu 6-dat. Waenlase pääletungimine jäi aga lõpuresultaadis tagajärjetuks, nagu mujalgi.

Wõitlused kestsid ikka waheldawa õnnega edasi. Kord taganes waenlane mitmest külast, kord olid meie wäed pärast weriseid lahinguid sunnitud samad külad tagasi andma. Nii päewast päewa. Kord läks meie löögigrupil korda Plaani sihis, mis Allapalu, Haanja ja Wõru maanteel, Wastseliina poolt küljest kuni Ala-Sakkani jõuda. Ühtlasi tungisid ka Haanjast läänepool opereeriwad wäed Plaani poole edasi, mis läbi punaste wäeosad Galdi, Kergatsi, Pressi ümbruses kolmest küljest meie wägede poolt sisse olid piiratud. Nende wäeosade seisukord oli selles piirkonnas kriitiline, iga päewaga tõmbasid meie wäed poolringi koomale.

Nimelt wõitlesid siin Peterburi punaste sõjawäekoolide junkrute löökgrupid, mis Wana-Schwaneburist siia olid toodud. Nende ülesanne olewat olnud — 10 päewa jooksul Wõru waksali ühes linnaga ära wõtta. Seda seletasid nende hulgast wõetud wangid. Nimetatud löökgrupid olid wihaseimaist. Pääle tungisid nad, nagu maailma-sõja algul, igapidi hästi distsiplineeritud roodud — täielikus korras, ohwitserid ehk instrktorid ees. Wangi andsid nad waewalt, panes wastu wiimse wõimaluseni. See löökgrupp olewat olnud umbes 1000 mehe suurune ja seisnud koos jalg, ratsa- ja suurtükiwäest ning kuulipildujate komandost.

(Järgneb).

J. Al-t.

Wastutaw toimetaja : Kindralstaabi polkownik N. Reek.
Wäljaandja : Kindralstaabi Walitsus.
